

Sosial şəbəkələrin xarakterik xüsusiyyətləri və müasir dilin leksik təkamülündə rolu

Məhsəti Qasım qızı Əsgərova

Naxçıvan Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Xülasə

Məqalədə sosial şəbəkələrin kommunikativ xüsusiyyətləri ilə leksik dəyişmə mexanizmləri arasındakı əlaqə nəzəri icmal və illüstrativ dil təhlili əsasında araşdırılır. Məqsəd yeni söziün yaranmasını, mövcud söziün yeni mənə qazanmasını, alınmanı və dillərarası resursların situativ birləşməsini bir-birindən fərqləndirməkdir. Tədqiqat kompüter vasitəli kommunikasiya, leksik innovasiyaların yayılması və rəqəmsal çoxdillilik üzrə seçilmiş elmi mənbələrin məqsədyönlü sintezinə əsaslanır; sistemativ icmal və ya ayrıca sosial media korpusunun statistik təhlili kimi təqdim edilmir. İngilis dilindən və Azərbaycan dilində qurulmuş nümunələrdən istifadə olunmaqla söziün forması, kontekstual mənası, qrammatik uyğunlaşması və kommunikativ funksiyası müqayisə edilir. Təhlil göstərir ki, sosial şəbəkələrdə görünən yeniliklərin hamısı yeni leksik vahid deyil: bəzi hallarda mövcud söz ixtisaslaşmış mənə qazanır, bəzi hallarda isə xarici element yerli qrammatik konstruksiyada işlədilir. Hashtaglar və vizual işarələr də leksik vahidlərlə eyniləşdirilmədən diskurs funksiyaları baxımından nəzərdən keçirilməlidir. Məqalədə görünürlük, təkrar istifadə, sosial yayılma və sabitləşmə ayrı analitik mərhələlər kimi təklif olunur. Bu çərçivə yüksək paylaşılma göstəricisinin avtomatik olaraq ümumi dilə daxilolma demək olmadığını aydınlaşdırır. Nəticələr Azərbaycan dilində gələcək korpus tədqiqatları, rəqəmsal leksikoqrafiya və üsluba həssas dil tədrisi üçün metodik istiqamətlər müəyyənləşdirir. Azərbaycan nümunələrinin yayılma tezliyi və normativ statusu haqqında empirik iddia irəli sürülmür.

Açar sözlər: sosial şəbəkələr, leksik dəyişmə, neologizm, leksik alınma, semantik dəyişmə, kod-dəyişmə, rəqəmsal diskurs

The Characteristics of Social Networks and Their Role in Contemporary Lexical Change

Abstract

This article examines the relationship between the communicative characteristics of social networks and mechanisms of lexical change through a theoretical review and illustrative linguistic analysis. It aims to distinguish the formation of new words, the development of new meanings, borrowing, and the situated combination of resources from different languages. The study draws on a purposive synthesis of selected scholarship on computer-mediated communication, the diffusion of lexical innovations, and digital multilingualism; it is neither a systematic review nor a statistical analysis of an independently collected social-media corpus. English expressions and constructed Azerbaijani examples are compared in terms of form, contextual meaning, grammatical adaptation, and communicative function. The analysis shows that innovations encountered on social networks are not necessarily new lexical units: existing words may acquire specialized meanings, while foreign elements may enter local grammatical constructions. Hashtags and visual signs also require analysis of their discourse functions rather than automatic classification as lexical items. Visibility, repeated use, social diffusion, and conventionalization are proposed as distinct analytical stages. This framework clarifies why extensive circulation does not automatically establish a form as part of the general lexicon. The discussion identifies methodological directions for future Azerbaijani corpus research, digital lexicography, and register-sensitive language teaching. No empirical claims are made about the frequency or normative status of the Azerbaijani illustrations.

Keywords: social networks, lexical change, neologism, lexical borrowing, semantic change, code-switching, digital discourse

1. Giriş

Dil cəmiyyətin sosial, mədəni, iqtisadi və texnoloji inkişafını əks etdirən dinamik sistemdir. Cəmiyyət dəyişdikcə onun kommunikativ ehtiyacları da dəyişir və bu dəyişikliklər ilk növbədə dilin leksik səviyyəsində özünü göstərir. Yeni əşyaların, texnologiyaların, sosial münasibətlərin və anlayışların meydana çıxması onları ifadə etmək üçün yeni söz və ifadələrin yaranmasını zəruri edir. Bu baxımdan leksik sistem dilin ən dinamik və dəyişkən komponentlərindən biri hesab olunur. Leksik vahidlərin yaranması, başqa dillərdən alınması, mənalarının genişlənməsi və ya dəyişməsi, müəyyən sözlərin istifadədən çıxması dilin təbii inkişaf mexanizmlərini təşkil edir.

Rəqəmsal kommunikasiya bu prosesləri həm görünən edir, həm də sözlərin müxtəlif auditoriyalar arasında dövriyyəsi üçün yeni imkanlar yaradır. Lakin sosial şəbəkədə rast gəlinən hər bir qeyri-adi forma nə həmin platformada yaranmış, nə də artıq ümumi dilə daxil olmuş vahid sayılmalıdır. Yeni sözün yaranması, yayılması və sabitləşməsi ayrı araşdırma suallarıdır. Sosial media materialını leksik dəyişmənin sübutu kimi qiymətləndirmək üçün bu mərhələlərin fərqləndirilməsi vacibdir.

Crystal (2006) rəqəmsal ünsiyyətin müxtəlif formalarını nəzərdən keçirərək internetin dil istifadəsinə əlavə imkanlar verdiyini göstərir. Androutsopoulos (2006a) isə kompüter vasitəli kommunikasiyanın sosial və situativ müxtəlifliyinə diqqət yönəldir. Bu yanaşmalar əsasında vahid və dəyişməz “internet dili” təsəvvürü əvəzinə, konkret iştirakçıları, məqsədləri və üslub seçimləri olan kommunikativ təcrübələrdən danışmaq daha dəqiqdir.

Məqalənin məqsədi sosial şəbəkələrin xarakterik xüsusiyyətlərini leksik innovasiyanın konkret mexanizmləri ilə əlaqələndirmək və bu mexanizmləri Azərbaycan dili üçün tətbiq oluna bilən analitik çərçivədə sistemləşdirməkdir. Üç sual əsas götürülür: hansı kommunikativ xüsusiyyətlər leksik yeniliyin görünməsinə və yayılmasına şərait yaradır; formalaşma, məna dəyişməsi və dillərarası təsir necə fərqləndirilməlidir; situativ istifadədən daha sabit leksik vahidə keçidi araşdırmaq üçün hansı göstəricilər tələb olunur?

İşin töhfəsi sosial medianın dilə ümumi “fayda” və ya “zərər” verməsi haqqında hökm çıxarmaq deyil, müxtəlif hadisələrin eyni leksik yenilik etiketi altında qarışdırılmasının qarşısını alan meyarlar təklif etməkdir. İngilisdilli tədqiqatlardan alınan nəticələr nəzəri müqayisə üçün istifadə edilir; onlar Azərbaycan dilində eyni proseslərin eyni miqyasda getdiyinin birbaşa sübutu kimi qəbul olunmur.

2. Nəzəri çərçivə və tədqiqat yanaşması

2.1. Əsas anlayışların sərhədləri

Bu məqalədə “sosial şəbəkə” istifadəçilərin əlaqə qurduğu və məzmun paylaştığı rəqəmsal platforma mənasında işlədilir. Sosiolinqvistik mənada sosial şəbəkə isə insanlar arasındakı münasibətlər sistemidir. Platformanın özü ilə həmin platformada yaranan əlaqələr şəbəkəsi eyni anlayış deyil. Leksik vahidin yayılmasını izah edərkən həm texniki ünsiyyət mühiti, həm də istifadəçilərin qarşılıqlı münasibətləri nəzərə alınmalıdır.

“Leksik dəyişmə” yeni formanın yaranmasını, yeni mənanın inkişafını və leksik vahidin istifadə sahəsinin dəyişməsinə əhatə edən geniş anlayışdır. “Neologizm” isə yeniliyi müəyyən dövr və dil icması ilə bağlı olan vahidi bildirir. Sosial media ilə əlaqəli sözün bu gün işlənməsi onun hazırda bütün istifadəçilər üçün yeni olması demək deyil. Məqalədə clickbait, repost və DM kimi formalar 2026-cı ildə yeni yaranmış vahidlər kimi deyil, müxtəlif leksik və qrafik mexanizmləri göstərən nümunələr kimi götürülür.

Leksik alınma ilə kod-dəyişmə arasında da fərq saxlanmalıdır. Alınma bir dilin söz ehtiyatına daxilolma və müəyyən dərəcədə konvensionallaşma ilə, kod-dəyişmə isə çoxdilli ünsiyyətdə dil resurslarının situativ növbələşməsi ilə əlaqələndirilir. Ayrı bir xarici sözün görünməsi bu iki izahdan hansının doğru olduğunu müəyyənləşdirmək üçün kifayət etmir. İstifadənin təkrarlanması, müxtəlif danışanlar arasında yayılması və qarşılıqlı anlaşılması əlavə məlumat tələb edir.

2.2. Mənbələr və təhlil qaydası

Tədqiqat seçilmiş ədəbiyyatın nəzəri sintezi və dil nümunələrinin keyfiyyət yönümlü təhlili kimi qurulmuşdur. Mənbələr rəqəmsal ünsiyyətin sosial müxtəlifliyi, leksik innovasiyaların yayılması, dillərarası uyğunlaşma, hashtagların funksiyaları və üslub dəyişkənliyi ilə birbaşa əlaqəsinə görə seçilmişdir. Ədəbiyyat siyahısındakı on mənbə bu tematik çərçivəni təşkil edir. Biblioqrafik

məlumatların yoxlanmasında nəşriyyat və jurnal səhifələrindən, habelə universitet repozitoriyasından istifadə edilmişdir. Tam mətn əlçatan olmadıqda müzakirə mənbənin nəşriyyat xülasəsində təsdiqlənən ümumi müddəalarla məhdudlaşdırılmışdır.

İcmal bütün mövcud tədqiqatları əhatə edən sistematik axtarış kimi təqdim edilmir: əvvəlcədən qeydiyyata alınmış protokol, mənbələrin tam seçilmə axını və meta-analiz aparılmamışdır. Məqsəd sahədəki bütün nəticələrin çəkisini ölçmək deyil, konkret terminoloji və metodoloji fərqləri izah etməkdir. Bu seçim mənbələrin təmsilçiliyini məhdudlaşdırır və nəticələrin nəzəri xarakterini müəyyən edir.

Təhlil vahidi ayrıca söz, söz birləşməsi və ya rəqəmsal işarənin konkret istifadə modelidir. Hər nümunədə əvvəlcə forma, sonra kontekstual məna, daha sonra qrammatik uyğunlaşma və kommunikativ funksiya qiymətləndirilir. Bir nümunədə bir neçə prosesin eyni vaxtda iştirakı mümkün sayılır. Azərbaycan dilində verilən cümlələr izah üçün qurulmuş illüstrasiyalardır; real istifadəçilərin paylaşımlarından toplanmış korpus materialı və ya birbaşa sitat deyildir. Buna görə onların tezliyi, sosial bölgüsü və qəbul səviyyəsi hesablanmır.

3. Sosial şəbəkələrin kommunikativ xüsusiyyətləri

Sosial şəbəkələr insanların rəqəmsal mühitdə əlaqə yaratmasına, məlumat paylaşmasına, mətn, şəkil, video və səs vasitəsilə kommunikasiya qurmasına imkan verən interaktiv platformalardır. Ənənəvi kütləvi informasiya vasitələrindən fərqli olaraq sosial şəbəkələrdə kommunikasiya birtərəfli xarakter daşıyır. İstifadəçi həm informasiya istehlakçısı, həm də informasiya istehsalçısıdır.

Leksik dəyişmə baxımından birinci mühüm imkan məzmunun sürətlə ötürülməsi və yenidən paylaşılmasıdır. Yeni ifadənin geniş auditoriyaya çatması mümkündür, lakin bu imkan onun mütləq yayılacağını göstərmir. Eyni mətnin çoxsaylı təkrar paylaşılması bir çox müstəqil istifadəçinin həmin ifadəni öz nitqinə daxil etməsi ilə eyniləşdirilməməlidir. Görünürlük ilə mənimsənilmə arasındakı fərq sonrakı korpus təhlilində ayrıca ölçülməlidir.

İkinci mühüm xüsusiyyət interaktivlikdir. Sosial şəbəkə istifadəçiləri dil vahidlərini sadəcə qəbul etmir, onları dəyişdirir, qısaldır, yeni kontekstə uyğunlaşdırır və yeni formalar yaradırlar. Beləliklə, dil yaradıcılığı yalnız peşəkar yazıçılar, jurnalistlər və ya dil mütəxəssisləri ilə məhdudlaşmır.

Qeyri-rəsmilik də bir çox şəxsi paylaşım və şərhin mühüm xüsusiyyətidir, lakin bütün sosial media ünsiyyətinin dəyişməz əlaməti deyil. Universitetin rəsmi elanı, şəxsi söhbət və reklam mətni eyni platformada fərqli üslublarda hazırlana bilər. Pavalanathan və Eisenstein (2015) onlayn ünsiyyətdə auditoriya ilə əlaqəli dil dəyişkənliyini araşdırırlar. Buna görə qısaltma və ya danışq elementinin istifadəsini yalnız platformanın texniki xüsusiyyəti ilə izah etmək kifayət etmir.

Dördüncü xüsusiyyət multimodallıqdır. Sosial şəbəkələrdə mətn təkbəşinə deyil, emoji, şəkil, video, GIF, hashtag və digər semiotik vasitələrlə birlikdə fəaliyyət göstərir. Bu səbəbdən müasir rəqəmsal kommunikasiya yalnız sözlərdən ibarət deyil; müxtəlif işarə sistemlərinin qarşılıqlı əlaqəsinə əsaslanır.

Platformaların dillərarası təması asanlaşdırması da vacibdir. Xarici dildə interfeys, video və şərhrlərlə qarşılaşma istifadəçiyə əlavə leksik resurslar təqdim edə bilər. Bununla belə, hansı resursun seçilməsi istifadəçinin dil repertuarından, auditoriyadan və ünsiyyət məqsədindən asılıdır. Texnoloji imkan

iştirakçının dil seçimini tam müəyyənləşdirmir; sosial mənə və qrup münasibətləri də təhlilə daxil edilməlidir (Androutsopoulos, 2006b).

4. Leksik dəyişmənin əsas mexanizmləri

4.1. Söz yaradıcılığı və qısaltma

Rəqəmsal fəaliyyətlərin adlandırılmasında dilin mövcud söz yaradıcılığı resursları işləyir. Clickbait kimi nümunə iki leksik komponentin birləşdirilməsini, repost isə prefiks vasitəsilə yenidən icra mənasının ifadəsini göstərir. Bu formaları eyni “yeni söz” siyahısında təqdim etmək mümkün olsa da, onların quruluş mexanizmləri fərqlidir. Sözün daxili quruluşunu təsvir etmək onun ilk dəfə nə vaxt və hansı platformada yarandığını sübut etmək demək deyil; mənşə haqqında ayrıca tarixi attestasiya tələb olunur.

DM, BTW və IDK kimi qısaltmalar yazılı mətnə daha uzun ifadələrin əvəzində işləyə bilər. Qrafik qısaltma, hərflərlə tələffüz olunan inisializm və bütöv söz kimi tələffüz olunan akronim terminləri avtomatik eyniləşdirilməməlidir. Konkret formanın necə səsləndirildiyi məlum olmadıqda “qısaltma” daha ehtiyatlı ümumi termindir. Bundan başqa, hər qısaltmanı yalnız vaxta qənaətlə izah etmək olmaz: onun seçilməsi qeyri-rəsmi ton və qrupdaxili tanışlıq da ifadə edə bilər.

Konversiya sözün açıq sözdüzəldici şəkli olmadan başqa nitq hissəsi kimi işlənməsidir. Lakin to like və to message formalarını sadəcə rəqəmsal mühitdə işlənməsinə görə sosial medianın yaratdığı yeni feillər saymaq düzgün deyil. Like nümunəsində əsas diqqət artıq mövcud feilin platformadakı reaksiyanı bildirmək üçün ixtisaslaşmasına yönəldilməlidir. “A like” və “three likes” modelləri isə həmin rəqəmsal reaksiyanın sayla bilən isim kimi təqdim edilməsini göstərir. Beləliklə, nitq hissəsi ilə mənə dəyişikliyi ayrı səviyyələrdə yoxlanmalıdır.

4.2. Semantik ixtisaslaşma və məcazi mənə

Follow sözünün sosial media kontekstində hesabın yeniliklərini izləmə ilə əlaqələndirilməsi mövcud hərəkət anlayışının yeni istifadə sahəsinə uyğunlaşdırılmasını göstərir. Like isə ümumi bəyənmə mənası ilə yanaşı, interfeysdə konkret reaksiya hərəkətinin adı kimi işləyə bilər. Hər iki halda sözün görünən forması dəyişmədən istifadə şərtləri daralır. Belə nümunələrdə yalnız forma siyahısına əsaslanan axtarış leksik yeniliyi müəyyənəşdirmək üçün yetərli deyil: cümlənin və platformadakı fəaliyyətin konteksti nəzərə alınmalıdır.

Viral nümunəsində yoluxma və yayılma təsviri rəqəmsal məzmunun dövriliyəsini ifadə edən məcazi istifadəyə əsas verir. Story isə müəyyən sosial media kontekstində ayrıca məzmun formatının adı kimi ixtisaslaşa bilər. Bu işlənmələr əvvəlki mənaların aradan qalxması demək deyil; fərqli mənalar yanaşı mövcud ola bilər. Platformaya aid mənənin müəyyənəşdirilməsi də bütün platformalarda eyni texniki xüsusiyyətlərin mövcudluğu haqqında iddia tələb etmir.

Azərbaycan dilində “paylaşmaq” və “izləmək” feilləri üzərində qurulan nümunələr də forma ilə mənə arasındakı bu fərqi açıqlamağa imkan verir. “Məlumatı səhifəmdə paylaşdım” cümləsində feilin mənası rəqəmsal yayımla dəqiqləşir. Burada xarici söz görünmədiyinə görə dillərarası təsirin tamamilə yoxluğu nəticəsi çıxarılmamalıdır; eyni zamanda yalnız semantik oxşarlıq əsasında tarixi

kalkalaşma iddiası da irəli sürülməməlidir. Belə iddia əvvəlki istifadə nümunələri və zaman üzrə müqayisə tələb edir.

4.3. Alınma və yerli qrammatik uyğunlaşma

Asgarova və Babayeva (2025) texnoloji inkişafı ilə bağlı leksik alınmaları və onların digər dillərdə uyğunlaşdırılmasını müzakirə edirlər. Hazırkı məqalədə həmin ümumi problem sosial media vahidlərinin forma, məna və istifadə şərtləri üzrə fərqləndirilməsinə yönəldilir. İngilis mənşəli elementin saxlanması ilə onun Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşunda işlədilməsi bir-birini istisna etmir.

Məsələn, izah üçün qurulmuş “Postu paylaşdım” cümləsində post elementinə müəyyən təsirlik halın -u şəkilçisi artırılır. “Postlar” modelində -lar cəm şəkilçisi görünür. Bunlar yeni leksik vahid yaradan sözdüzəltmə deyil, həmin əsasın qrammatik dəyişmələridir. “Like etdim” konstruksiyasında isə xarici element Azərbaycan dilinin etmək feili ilə birləşir və zaman-şəxs mənalı etdim formasında ifadə olunur. Buna görə bütün qarışıq birləşmələri “hibrid söz” adlandırmaqda, söz və sintaktik konstruksiya səviyyələrini ayırmaq daha dəqiqdir.

Tankosic və Dovchin (2023) Bosniya, Serbiya və Monqolustan kontekstlərində sosial media resurslarının yerli orfoqrafik, qrammatik və semantik xüsusiyyətlərə uyğunlaşdırılmasını göstərir. Bu nəticə xarici elementlərin sadəcə dəyişmədən köçürülməsi təsəvvürünü məhdudlaşdırır. Lakin həmin dillər üzrə müşahidələr Azərbaycan dilində konkret vahidin artıq sabit alınma statusu qazandığını təsdiqləyir; yerli istifadə ayrıca araşdırılmalıdır.

4.4. Kod-dəyişmə və sosial funksiya

“Bu gün meeting-dəyəm” cümləsi xarici əsasla Azərbaycan dilinin şəkilçilərinin birləşməsinə göstərən analitik illüstrasiyadır. Bu birləşmə qrammatik uyğunlaşmanı görünən etsə də, tək nümunə əsasında meeting sözünü artıq ümumi dilin sabit alınması elan etmək olmaz. Sözü işlədən şəxsin çoxdilli repertuarı, eyni icmada təkrar istifadə və ifadənin auditoriya tərəfindən anlaşılması haqqında məlumat lazımdır.

Kod-dəyişmə bəzən mövzuya uyğun termin seçimi, sitat gətirmə, yumor və ya qrup mənsubiyyətinin ifadəsi ilə əlaqəli ola bilər. Androustopoulosun (2006b) diaspor veb-məkanları üzrə tədqiqatı dil seçimini identikliklə əlaqələndirməyə əsas verir. Bununla belə, konkret istifadəçinin xarici söz seçməsinin səbəbini yalnız mətnə baxmaqla qəti müəyyənləşdirmək olmaz. Sosial funksiya kontekstlə əsaslandırılmalı, zərurət olduqda müəssisə və qarşılıqlı ünsiyyət materialı ilə tamamlanmalıdır.

Beləliklə, leksik alınma, qrammatik inteqrasiya və kod-dəyişmə bir-biri ilə əlaqəli olsa da, eyni anlayış deyil. İlki daha çox vahidin dil icmasında qəbuluna, ikincisi quruluşuna, üçüncüsü isə çoxdilli ünsiyyətdə seçiminə aiddir. Bu fərq həm annotasiya qaydası, həm də tədrisdə verilən izah üçün əhəmiyyətlidir.

5. İllüstrativ nümunələrin müqayisəsi

Cədvəl 1 əsas təhlil meyarlarını yığcam şəkildə göstərir. Azərbaycan nümunələri məqalə üçün qurulmuşdur; cədvəl korpus nəticəsi, tezlik sıralaması və ya normativ tövsiyə deyil. Bir vahid üçün göstərilən aparıcı proses digər proseslərin iştirakını istisna etmir.

Cədvəl 1. Forma, məna və istifadə səviyyələrinin fərqləndirilməsi

Nümunə	Aparıcı proses	Şərhin sərhədi
clickbait	Komponentlərin birləşməsi	Quruluşun təhlili yaranma tarixini təsdiqləmir.
repost	Prefiksasiya	Morfoloji model yayılma tezliyini göstərmir.
DM	Qısaltma	Tələffüz və sosial funksiya ayrıca yoxlanmalıdır.
follow / like	Mənanın ixtisaslaşması	Mövcud feilin rəqəmsal istifadəsi yeni feil yaranması deyil.
viral	Məcəzi məna	Məna kontekstdə müəyyənəldir.
Postu paylaşdım	Xarici əsasın qrammatik uyğunlaşması	Hal şəkilçisi alınmanın ümumi qəbulunu sübut etmir.
Like etdim	Qarışıq feili konstruksiya	Sintaktik birləşmə ayrıca hibrid söz deyil.
Bu gün meeting-dəyəm	Çoxdilli resursların birləşməsi	Alınma və kod-dəyişmə ayrımı əlavə məlumat tələb edir.
#kitabgünü	Mövzu indekslənməsi	Hashtag avtomatik yeni leksem sayılır.

Cədvəldəki müqayisə “rəqəmsal yenilik” ifadəsinin müxtəlif səviyyələri birləşdirdiyini göstərir. Clickbait nümunəsində sözün daxili quruluşu, follow nümunəsində məna, “like etdim” modelində sintaktik uyğunlaşma, hashtagda isə mətnin təşkilinə aid funksiya ön plana çıxır. Bu səviyyələr ayrılmaqda eyni hadisə bir neçə dəfə sayılır və alınan təsnifatın izah gücü zəifləyir.

6. Hashtaglar və multimodal məna

Hashtag söz və ya söz birləşməsini axtarıla bilən mövzu göstəricisinə çevirə bilər. Zappavigna (2015) hashtagların linqvistik funksiyalarını araşdıraraq onları yalnız texniki etiket kimi nəzərdən keçirməyin məhdudluğunu göstərir. Lakin # işarəsinin əlavə olunması ilə hər dəfə yeni leksem yarandığı nəticəsi çıxır. Məsələn, illüstrativ #kitabgünü formasında mövzuya aid sözlər indeksləmə funksiyasında birləşdirilir; onun ayrıca leksik vahid olub-olmaması əlavə istifadə məlumatına bağlıdır.

Hashtagın mövqeyi də şərh üçün əhəmiyyətlidir. Mövzunu bildirən etiketlə bütöv paylaşım haqqında ironik münasibət yaradan etiket eyni kommunikativ işi görmür. Birinci halda məzmunun tapılması, ikinci halda isə münasibətin ifadəsi ön plana çıxır. Bu fərq hashtagların təhlilində formanın, yerləşmənin və mətnlə əlaqənin birlikdə qeyd olunmasını tələb edir.

Emoji, GIF və şəkil də mətnin necə anlaşılmasına təsir göstərə bilər, lakin onların hamısını söz ehtiyatının artımı kimi hesablamaq olmaz. Məsələn, eyni cümlənin gülümsəmə işarəsi ilə və onsuz təqdim edilməsi ehtimal olunan tonu dəyişə bilər; bu, özlüyündə cümlədəki sözlərin lüğəvi mənasının dəyişməsi demək deyil. Vizual işarənin sabit leksik məna daşıyıb-daşmadığını müəyyənləşdirmək üçün müxtəlif kontekstlərdə istifadəsi müqayisə edilməlidir.

Buna görə multimodallıq leksik dəyişmənin ətraf mühiti və şərh şərti kimi nəzərdən keçirilir. Dilin leksik sistemi ilə rəqəmsal diskursun bütün semiotik imkanlarını eyniləşdirmək təhlilin sərhədlərini həddindən artıq genişləndirir. Məqalənin çərçivəsi sözün mənasını dəyişdirən istifadə ilə bütöv mesajın tonunu dəyişdirən işarəni ayırmağı təklif edir.

7. Yeniliyin görünürükdən sabit istifadəyə keçidi

Ədəbiyyatın sintezi əsasında görünürlük, təkrar istifadə, sosial yayılma və sabitləşmə dörd analitik mərhələ kimi fərqləndirilə bilər. Görünürlük istifadəçinin forma ilə qarşılaşmasıdır. Təkrar istifadə eyni və ya oxşar formanın yenidən işlədilməsidir. Sosial yayılma onun müxtəlif istifadəçilər və qruplar arasında dövriyyəsinə, sabitləşmə isə məna və istifadə şərtlərinin daha davamlı tanınmasını nəzərdə tutur. Bu ardıcılıq bütün sözlər üçün məcburi və düzxətli inkişaf qanunu deyil, tədqiqat suallarını ayıran işçi çərçivədir.

Grieve, Nini və Guo (2018) Amerika Twitter materialında leksik innovasiyaların coğrafi yayılmasını araşdıraraq yeni sözlərin hər yerdə eyni şəkildə yayılmadığını göstərirlər. Məqalənin burada əhəmiyyəti sosial medianı coğrafiyadan və dil icmalarından tam ayrılmış məkan saymamağa əsas verməsidir. Azərbaycan dili üzrə oxşar nəticə əldə etmək üçün isə ayrıca məkan və zaman məlumatı olan material tələb edilir.

Würschinger (2021) leksik yeniliyin yayılmasını qiymətləndirərkən ümumi tezliyin zaman və sosial əlaqə məlumatı ilə tamamlanmasının vacibliyini göstərir. Oxşar sayda işlənən vahidlər müxtəlif davamlılıq və icmalararası yayılma göstəricilərinə malik ola bilər. Bu nəticə təkcə çox işlənməyə əsaslanan leksikoqrafik qərarın məhdudluğunu aydınlaşdırır.

Bu yanaşmadan çıxış edən gələcək Azərbaycan dili tədqiqatında xam işlənmə sayı ilə yanaşı, müstəqil istifadəçi sayı, fərqli icmalarda görünmə, dövrlər üzrə davamlılıq və kontekst müxtəlifliyi qeydə alınmalıdır. Təkrar paylaşım, reklam şablonları və avtomatlaşdırılmış mətnlər ayrıca işarələnməlidir. Beləliklə, bir hesabın eyni ifadəni çox təkrarlaması ilə çoxsaylı istifadəçilərin həmin ifadəni müxtəlif məqsədlərlə işlətməsi fərqləndirilir. Bu göstəricilər hazırkı məqalədə ölçülmür; gələcək araşdırma üçün təklif edilir.

8. Standart dil və tədris baxımından müzakirə

Sosial şəbəkədə qeyri-standart yazılışın olması istifadəçinin bütün ünsiyyət şəraitində eyni şəkildə yazdığını göstərmir. Tagliamonte və Denis (2008) yeniyetmələrin ani mesajlaşmasını onların danışmaq materialı ilə müqayisə edərək rəqəmsal ünsiyyətin mövcud dil sistemindəki dəyişkənliklə əlaqəsini göstərmişlər. Bu nəticə həmin materialın avtomatik “dil dağılması” kimi şərh edilməsini əsaslandırmır. Bununla belə, bir ingilisdilli qrup üzrə nəticə Azərbaycan dilində bütün yaş qruplarının yazı bacarığı haqqında ümumi hökm üçün kifayət deyil.

Standart dil normasının öyrədilməsi ilə qeyri-rəsmi ünsiyyətin funksional izahı bir-birini istisna etmir. Rəsmi ərizədə, akademik məqalədə və dostlar arasındakı mesajda fərqli seçimlər münasib ola bilər. Tədris məqsədi hər xarici sözü mexaniki qadağan etmək və ya hər yeniliyi qeyd-şərtsiz qəbul etmək əvəzinə, tələbənin məna, auditoriya və janra uyğun seçim etməsini inkişaf etdirməkdir.

Məsələn, “Postu like etdim” illüstrasiyası ilə “Paylaşımı bəyəndim” cümləsi müqayisə oluna bilər. Tələbə yalnız xarici elementi tapmaqla kifayətlənməməli, bəyənmənin platformada düymə vasitəsilə bildirilən reaksiya, yoxsa ümumi münasibət olduğunu izah etməlidir. Rəsmi hesabat üçün “Paylaşım bəyənmə reaksiyası verdim” kimi daha açıq ifadə lazım gələ bilər. Belə tapşırıq söz əvəzlənməsinin bütün kontekstlərdə eyni məna vermədiyini göstərir.

Başqa bir tapşırıqda qısa paylaşım universitet elanı formasına çevrilə bilər. Tələbədən qısaltmaları açmaq, anlaşılmayan xarici elementləri izah etmək və münasib üslub seçmək tələb olunur. Qiymətləndirmə yalnız orfoqrafiyaya deyil, məna dəqiqliyinə, auditoriya üçün aydınlığa və janra uyğunluğa əsaslanmalıdır. Bunlar nəzəri təhlildən irəli gələn metodik təkliflərdir; onların təlim nəticələrinə təsiri bu məqalədə eksperimental şəkildə yoxlanılmamışdır.

9. Məhdudiyyətlər və gələcək tədqiqat

Tədqiqatın əsas məhdudiyyəti Azərbaycan dilində müstəqil toplanmış sosial media korpusunun olmamasıdır. Buna görə alınmaların nisbəti, yeni sözlərin yayılma sürəti, yaş və regional fərqlər haqqında statistik nəticə verilmir. Nümunələr izah məqsədilə seçildiyindən onlar bütün platformaları və istifadəçi qruplarını təmsil etmir. Mənbələrin məqsədyönlü seçilməsi və bir hissəsinin yalnız nəşriyyat xülasəsi səviyyəsində ölçətilməsi də sintezin əhatəsini məhdudlaşdırır.

Gələcək empirik işdə platforma, janr, zaman intervalı və dil seçimi əvvəlcədən müəyyənləşdirilməlidir. Nümunələrin necə axtarıldığı, təkrarların necə çıxarıldığı və qarışıq dilli paylaşımın necə təsnifləndirildiyi sənədləşdirilməlidir. Semantik dəyişmə yalnız söz formalarının sayılması ilə müəyyənləşdirilmədiyinə görə seçilmiş kontekstlərin əl ilə yoxlanması vacibdir. Birdən çox qiymətləndirici işlədikdə kateqoriyaların izahı və qərarlar arasındakı uyğunluq da göstərilməlidir.

Məlumatların təhlili platformanın istifadə şərtlərini və tədqiqat iştirakçılarının məxfiliyini nəzərə almalıdır. Açıq paylaşımın məqalədə birbaşa təkrarlanması bəzən axtarış vasitəsilə müəllifin müəyyənləşdirilməsini asanlaşdırır. Buna görə istifadəçi adlarının çıxarılması, həssas məzmunun minimallaşdırılması və sitatın zəruriliyinin qiymətləndirilməsi gələcək məlumat toplama planının tərkib hissəsi olmalıdır. Hazırkı işdə fərdi istifadəçi məlumatı toplanmamışdır.

10. Nəticə

Sosial şəbəkələr leksik yeniliyin yaranması və yayılması üçün mühüm kommunikativ şərait yaradır, lakin həmin şəraitin mövcudluğu bütün yeniliklərin dil sistemində sabitləşməsi demək deyil. Məqalənin nəzəri təhlili formalaşma, semantik dəyişmə, alınma, qrammatik uyğunlaşma və kod-dəyişmənin ayrı meyarlarla qiymətləndirilməli olduğunu göstərir. Hashtag və vizual işarələrin diskurs funksiyaları da yeni sözlərin sayına mexaniki şəkildə daxil edilməməlidir.

Təklif olunan çərçivədə forma və məna təhlili sosial yayılma göstəriciləri ilə əlaqələndirilir. Yeni vahidin görünməsi, təkrar işlənməsi, müxtəlif icmalara yayılması və sabitləşməsi fərqli müşahidə

səviyyələridir. Bu fərqləndirmə sosial medianın dilə təsirini ümumi müsbət və ya mənfi qiymətləndirmədən daha dəqiq tədqiqat suallarına keçməyə imkan verir.

Azərbaycan dili üçün əsas perspektiv kontekstual annotasiyası olan zamanəsaslı korpusun qurulması və rəqəmsal istifadə ilə müxtəlif janrlardakı istifadə arasında müqayisə aparılmasıdır. Tədrisdə isə leksik yeniliklərin izahı standart dil bacarıqları və üsluba uyğun seçimlə əlaqələndirilə bilər. Hazırkı məqalə bu istiqamətlər üçün analitik əsas təklif edir; yerli leksik dəyişmənin miqyası və səbəbləri haqqında yekun empirik nəticə iddiası daşımır.

Ədəbiyyat

- Androutsopoulos, J. (2006a). Introduction: Sociolinguistics and computer-mediated communication. *Journal of Sociolinguistics*, 10(4), 419–438. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2006.00286.x>
- Androutsopoulos, J. (2006b). Multilingualism, diaspora, and the Internet: Codes and identities on German-based diaspora websites. *Journal of Sociolinguistics*, 10(4), 520–547. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2006.00291.x>
- Asgarova, M., & Babayeva, S. (2025). The impact of technological advances and AI on linguistic evolution and lexical borrowing. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 2(1), 15–23. <https://doi.org/10.69760/egille.250002>
- Crystal, D. (2006). *Language and the Internet* (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/language-and-the-internet/8F85B9421BA8C0435F67142D0DD14AD2>
- Grieve, J., Nini, A., & Guo, D. (2018). Mapping lexical innovation on American social media. *Journal of English Linguistics*, 46(4), 293–319. <https://doi.org/10.1177/0075424218793191>
- Pavalanathan, U., & Eisenstein, J. (2015). Audience-modulated variation in online social media. *American Speech*, 90(2), 187–213. <https://doi.org/10.1215/00031283-3130324>
- Tagliamonte, S. A., & Denis, D. (2008). Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language. *American Speech*, 83(1), 3–34. <https://doi.org/10.1215/00031283-2008-001>
- Tankosić, A., & Dovchin, S. (2023). The impact of social media in the sociolinguistic practices of the peripheral post-socialist contexts. *International Journal of Multilingualism*, 20(3), 869–890. <https://doi.org/10.1080/14790718.2021.1917582>
- Würschinger, Q. (2021). Social networks of lexical innovation. Investigating the social dynamics of diffusion of neologisms on Twitter. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 4, Article 648583. <https://doi.org/10.3389/frai.2021.648583>
- Zappavigna, M. (2015). Searchable talk: The linguistic functions of hashtags. *Social Semiotics*, 25(3), 274–291. <https://doi.org/10.1080/10350330.2014.996948>

<i>Authors</i>	Mahsati Gasim gizi Asgarova PhD in Philology, Associate Professor Nakhchivan State University, Azerbaijan Email: mehsetiesgerova@ndu.edu.az ORCID: https://orcid.org/0009-0006-0708-8772
-----------------------	---

Received: 25.07.2026

Revised: 01.08.2026

Accepted: 20.09.2026

Published: 21.09.2026